

Соколёнок

2/2020

март-апрель

Кару

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Алирза Солидов

***

Киса кван, аялар, юзамир,
И чиле ксанва солдатар,
Киса кван, дидеяр, сузамир,
Къарагъда хаталу къуватар.
Киса, цав, къукърумар акъудмир,
Киса, чил, хуравай залзала,
Солдатар ахварай авудмир,
Къарагъда – гъида гъам, ажалар.
ЧкИида чилин шар, канвайди,
Са кIватI хъиз, раснавай руквадкай,
Чидачни чилин шар хъанвайди
Солдатрин кIарабрин руьхъведкай?!
Киса кван, дидеяр, сузамир,
Къарагъда хаталу къуватар,
Киса кван, аялар, юзамир,
И чилик ксанва солдатлар!..

***

Гъина ятIани килисадин зенг,
Гъина ятIани тупар гатазва,
Симургдихъ галаз тухун патал женг
Къузгъунди чулав лувар гатазва.
Гъина ятIани кхъизвва са цIар, –
КъепIинин лайлай жезва адакай,
Муькуь гъиликай хкатзава цIай, –
Дуьянъядин са пай шезва адакай,
Гатамир зенгер, тупар гатамир!
Им зи гафар туш, дидедин сес я.
«Чи бахт къакъуддай лувар гатамир, –
Чун гъакIни бахтсуз хъанвайди бес я!»

ГЪАЛИБВИЛИН Ч/ЕЖИ СУВАР

Гьурметлу балаяр! Алай, 2020 лагъай йис Ватандин чЕхи дяведа Гитлеран чапхунчийрал чна гъалибвал къачуна 75 йис тамам жезвай суварин йис я. А сувар вилерал накъвар алай сувар я. Вири совет халкъарихъ галаз женгиниз къарагъай Дагъустандин халкъари, гъа жергеда аваз лезги халкъдин рухвайри ва рушари гъам дяведин цІаяра, гъам далу пата игитвилин чешнеяр къалурна.

Лезги халкъдин къегъал рухваяр тир Валентин Эмирова, Эсед Салихова, Мирзе Велиева, Араз Алиева ва Гъасрет Алиева Советрин Союздин Игит лагъай баркаллу тІварар къачуна.

Лезги шаирар тир – СтІал Мусаиба, Мемей Эфендиева, Балкъардаш Султанова, Агъалар Гъажиева ва масабур душмандихъ галаз женгера чанар гана.

Дяведи вири халкъдин вилик хъиз писателрин виликни цІийи везифаяр эцигна, къилин темаяр арадал гъана: халкъарин дуствал, садал мягъкемарун, Дагъустандин игит тарих рикІел хкун, душмандин гъахъсузвал ва инсафсузвал къалурун фронтда ва пата къалурзавай къегъалвилер чешне яз къалурна, халкъарин игитвилин руьгъ хкажун – ибур дяведин йисарин къилин темаяр жезва.

Лезги шаирар халкъдихъ галаз санал душмандихъ галаз женгиниз къарагъна. ЧЕхи шаир СтІал Сулейманан ктабар кузвай танкарай жагъиз хъана. Ажугълу хъайи фашистри чпин «Кавказдин листок» газетда Сулейманан эсеррихъ инанмиш жемир лугъуз эверна.

Яшлу шаир тир Хуьруьг Тагъираз тфенг къуна фронтдиз фидай мумкинвал хъанач, амма ада сифте йикъалай башламишна, са сятни пуч тавуна, вичин къелем тфенг хъиз душмандин хура эцяна, хал-

къарин руьгъ хкаждай, душман русвагъдай шиирар ва поэмаяр яратмишна. «Аслан хва, игит хъухъ! – эверзава шаирди.

*Ша финн, ша финн, юлдашар,
Ша финн Аскервиллиз чун.
Буржлу я, ватандашар,
Диде-Ватан хуьниз чун!
Ватандал ая шадвал,
Ватан я чи вилин нур.
Ватан я чи азадвал,
Ая ви кІвач-къил гъазур!*

Гитларен фашистри миллетрин арада айрувал туна, абур пайи- паярна, чеб чпел гъалдарна куІкварун планда къунвай; чпи Къавкъаздин дагъвийрик тІубни хкІадач лугъудай хабарар чукІурнавай. 1942-йисуз фашистар Къавкъаздив агакъна.

Дагъустандин яшлу писателар тир Гъ.ЦІадаса, А.Гъафуров, Х.Тагъир ва масабур, дяве феи чкаяр чпин вилералди акун патал, фронтдиз рекъе гъатнай. Х.Тагъираз дяве феи чилерал дертни гъам, вилерин накъвар, ивидин селлер, мейитрин дагълар вичин вилералди акуна. анай хтай шаирди чапхунчийрин чІуру ниятар гъихътинбур ятІа вичин рахунра ва шиирра лагъана. Шаирдин «Гъайиф Нальчик», «Гурхана», «Эхирдиз тамаш» ва хейлин маса шиирар гъа жергедай я.

Дяве башламишайла чяхъ Стал Сулейман амачир. Амай чи писателри чпин къелем къуьруь авунач: Абдул МутІалибов, Ш-Э. Мурадов, Къияс Меджидов, С.Шихалиев, З.Эфендиев, Ш.Къафланов, Алдер Билалов ва хейлин масабур дяведин йисара къелемдалди душмандихъ галаз женг тухвай, руьгъ хвейи писателар я.

Советрин халкъдин руьгъдин чІехивал тестикъарай, итимрихъ галаз къуьн-

къуьневаз женгера иштиракай дишегълийрин къаматар шаирри чешне яз къалурна. Гъахътин дишегълидикай Ш-Э.Мурадова «Партизандин паб» тІвар алай лап къуватлу шиир кхъена.

1943-йисуз чи республикада яру аскериз бахшнавай конкурс фена. Лезги шаир С.Шихалиеван Советрин Союздин Игит, авиациядин капитан В.Эмироваз бахшнавай «Ватандин кард» тІвар алай поэмадиз 1-лагъай премия гана.

*РикІиз мукъва, играми я Лезгистан,
Пагъ-пагъ, гуьзел тушни хунІа гуьлистан.
Гъейрат, намус, вафалувал гъар садаз,
Анин халкъдин гъар са хуьруьз язва хас.*

*Гъа ватандин хайи хва я Валентин,
Тариф ийида за квез а игитдин.*

Несилар къвез хъфидай жуьреда дявейрни жез куьтягъ жедай затІар я. Гъа дявейрини, гъар несилди хъиз, вичин чинни астІар къалурда, игитвилини руьгъудин къакъанвилини кукІушар тайинарда; алчахвилини хаинвилини негъдай чин къалурда.

Хайи чил, хайи халкъ, хайи чІал чанни гъайиф татана хвейи къагъриманар гъамиша халкъдин рикІе жеда, вири несилрин патай абуруз анжах аферин къвезва.

Ханбиче Хаметова.

ВАТАНДИН КЪУЛУГУДА ЧНА КВЕЛДИ ДАМАХЗАВА

Генерал-майор Абилов Магъмуд КцIар райондин КIур хуьре дидедиз хъана. Ада Хасан вирел ва Халхин-Голда кыле феи дявейра иштиракна. Адан женгчи биографиядин виридалайни ачух чинар Ватандин Чехи дяведин йисариз талукъ я. Дяведин эхирдиз адан хуру къанни кве ордендини медалри безетмишна. Абурун арада Ленинан орден, Боевой Красный Знамядин вад орден, Красная Звезда орден, полководецвилин пуд орден ава. Дяведин эхирдиз ада командирвалзавай 250-дивизия Эльба вацIун патав агакьна. И дивизияди Берлиндиз физвай рехъ кьуна.

Генерал-майор Абилов Магъмудан уьмуьрда кве кьетIен чар иллаки лишанлубур хъана. Ингье абурукай сад лагъайди:

«Гьуьрметлу Магъмуд Абдул-Рза!

Смоленск ва Ярославль шегьерар азад ийидай вахтунда дяведин операцийриз кар чиз ва кьегьалвилелди руководство гунай ва немсерин фашистрин чапхунчийрин аксина дяве тухунин карда агалкьунар къазанмишунай СССР-дин Верховный Советдин Президиумди 1943-йисан 22-сентябрдиз кьабулай Указдалди ваз Кутузован кьвед лагъай дережадин орден ганва.

За а орден ваз ракъурзава ва ви гьил мягькемдиз кьазва.

СССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Председатель

М.И.Калинин.

Ингье кьвед лагъай чар:

«Лацу кIвал. Вашингтон.

Офицердин дережадин лайихлу легион патал цитата.

Красный Армиядин 250 – дивизиядин командир генерал-мойор Абилов

Магъмуд я. Абилова 1943-йисан август-дилай 1945-йисан майдалди женгериз руководство гунин ва дяведин операцияр кыле тухунин карда лап еке бажарагълувилер кьалурна. Ада команда гузвай дивизияди Десна вацIал гьужумна ва гуьгъуьнин йисуз Нарва вацIун РагъакIидай пад кьуна. Ахпа душмандин чIехи кьушунар терг авуналди ва Берлиндихъ виликди фин таъминаруналди, ам РагъакIидай патан Пруссиядиз гъахъна. Генерал Абилован камаллу руководстводи ва ада кьалурай игитвилери Европада саналди тир операцирин агалкьунар таъминарунин кардик еке пай кутуна.

Адаз офицердин Дережадин лайихлу Легион лугъудай хаш гузва.

Америкадин садхъанвай Штатрин Президент

Гарри Трумен».

И кве чар кIелайла, чи рикIер дуньядин чIехи кве пачагьлугъдин кьилерин патай гьейранвал арадиз гъайи генералдиз, чи милли дамахдиз дериндай гьуьрмет авунин гьиссеривди ацIузва.

Бубадин Хуруб Ташуругъ Тагъыр

Гуьгьуьллу яз аскервилиз
Физвай чи хва хушуналди,
Ша, темен гун эчи гъилиз –
Пара шад я чун иналди.

Азад диде-Ватан вун
Чандилайни къуна азиз,
Виридаз сагърай лагъана,
Шадвилелди алад рекъиз.

Намуслу хва, вафалу тир,
Асландин рикI туна чанда,
Къегъал хъухъ вун, ажизвалмир
Гъатайла къанлу майданда.

Гъаясуз тир пехъи залум
Терг жедалди душман хаин,
РикIяй акъатна цIайни гум,
Са касни жедач архаин.

СтIал иви, са хупI нефес
Вуна ви чандик кумай къван
Ая душман тергиз гъевес,
Гуж эцигна вахъ авай къван.

Еке тIварцIин сагъиб хъана,
Чан бубадин рикIин шуьше,
Душмандал вун гъалиб хъана,
Сагъ-саламат фена хъша.

Абдул Мумтазалиев

ДИДЕДИЗ

ТАПШУРУГЪ

Сагълугъвилин саламар гваз алад вун,
Зи гьал гзаф хъсан я, лагъ дидедиз.
Азиз Ватан хуьнин рекъе ава зун,
Зун фронтда аслан я, лагъ дидедиз.

Са зун туш, лагъ, захъ мад сан авачир къван
Юлдашар Гала, лагъ, зун хътин жаван.
Мягъкем хуьнин карда абур чи Ватан
Гьарма сад са тарлан я, лагъ дидедиз.

Къуй душмандиз инихъ итим галай члал
Чир хуьрай, дуьньяда эркек авай члал.
Яру къшун лагъай тIвар ала, лагъ, чал,
Зи рикI як туш, гьулдан я, лагъ дидедиз.

Гьар гьидаз масадан рекъел фур атIуз
КIан хъайтIа, вич аватда а фуруз.
Ракъинин ишигъ тахкваз экуь юкъуз,
Дуьнья адаз зиндан я, лагъ дидедиз.

Чаз и дуьнья гьикъван абад хъайтIа,
Азад хъана, чил-цав лап шад хъайтIа,
Къуьд терг хъана, гьамиша гад хъайтIа,
Гьакъван чи рикIиз кIан я, лагъ дидедиз.

Тапшурмиша, за вичиз мад са кагъаз
Рахкъурда, лагъ, Берлиндиз агакъзамаз,
Лигим хъана, вичи гай никIедал заз
Беден ичIи виждан я, лагъ дидедиз.

Члехи

Абдувселим Исмаилов

БУБА ДЯВЕДА

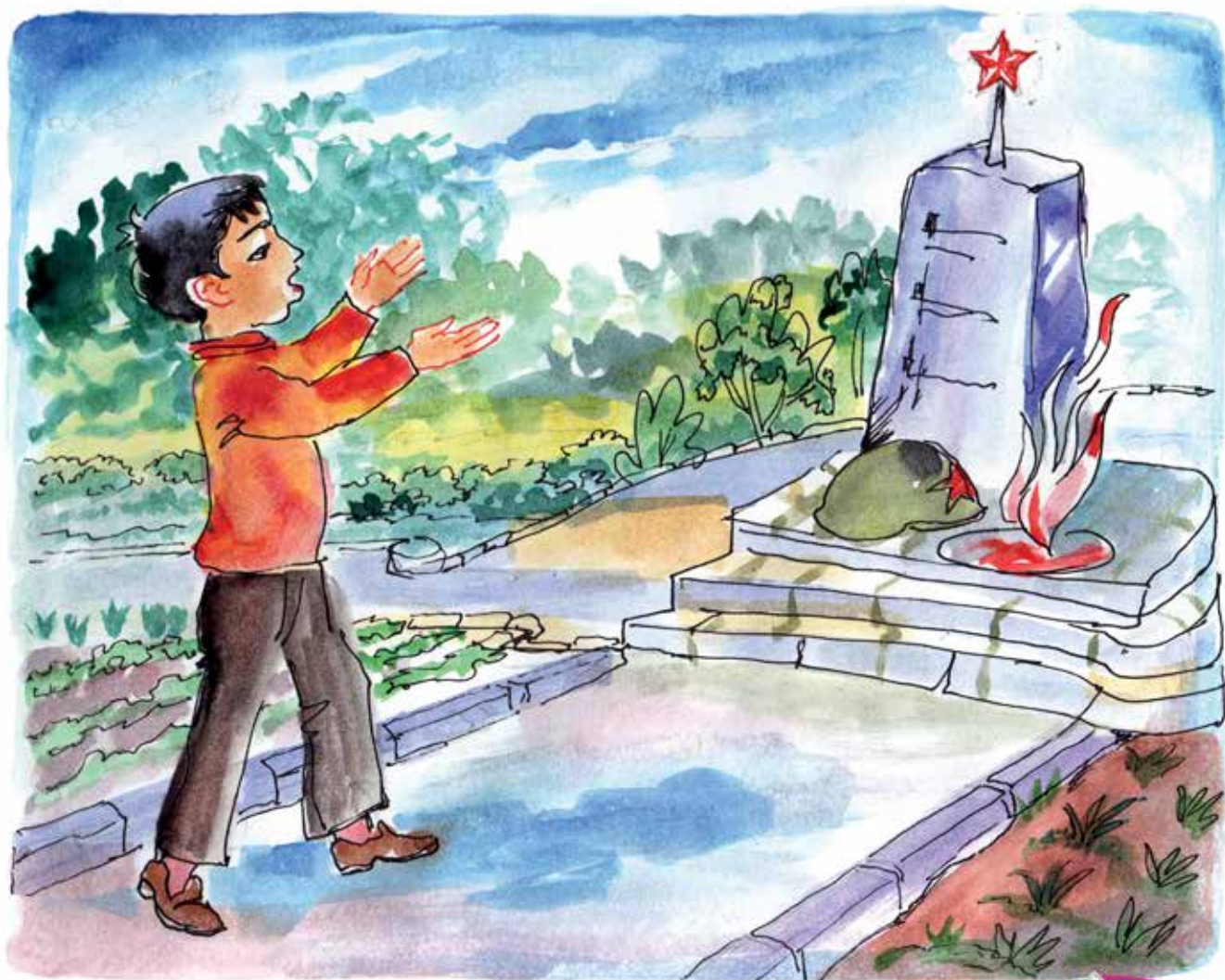
Ахварай
Зун къарагъна
Тарпна мягкем кІвачерал.
Куьрен тайциз гъарайна,
Элкъвена зун кІвалерал
Зи бубади эцигай,
Зазни чка хъун патал.
Зун хъиз, элкъвез килигай,
КІвалериз кьин гун патал,
Кьин гун патал вацІузни
Физвай хуьруьн виликай,
Яру хъанвай цавузни
Аран дагъдин кьилихъай.
Кьин гун патал варцизни
КукуцІулдал элкъвезвай,
«Сагърай» лагъай ванцизни
Дагъда акъаз хквезвай,
Вири туна чун патал
Вич фронтдиз фидайла,
Чанни рекъе гун патал,
Хайи ватан хуьдайла...
Хуьр ксанма.
Куьрен тай,
Зи хиял хъиз, зирек я.
Къвез, фирида гъахъиз къай,
Рекъерани чун тек я.
Къулухъай, я виликай
Пиядабур, атлуяр
Хкатзавач рекъикай
Халаярни халуяр.
Гъич заз такур чилерал
ЧІугвазва икІ цІар чна.
КукІвар хъанвай рекъерал
Ала ругни къар ина.
Садлагъана чан атай
Гъавани кваз рахана,
Обелискдал къван атІай
Зи вилик чан атана.
Хкар ягъай тегъерда
Серсер хъана куьрен зи.

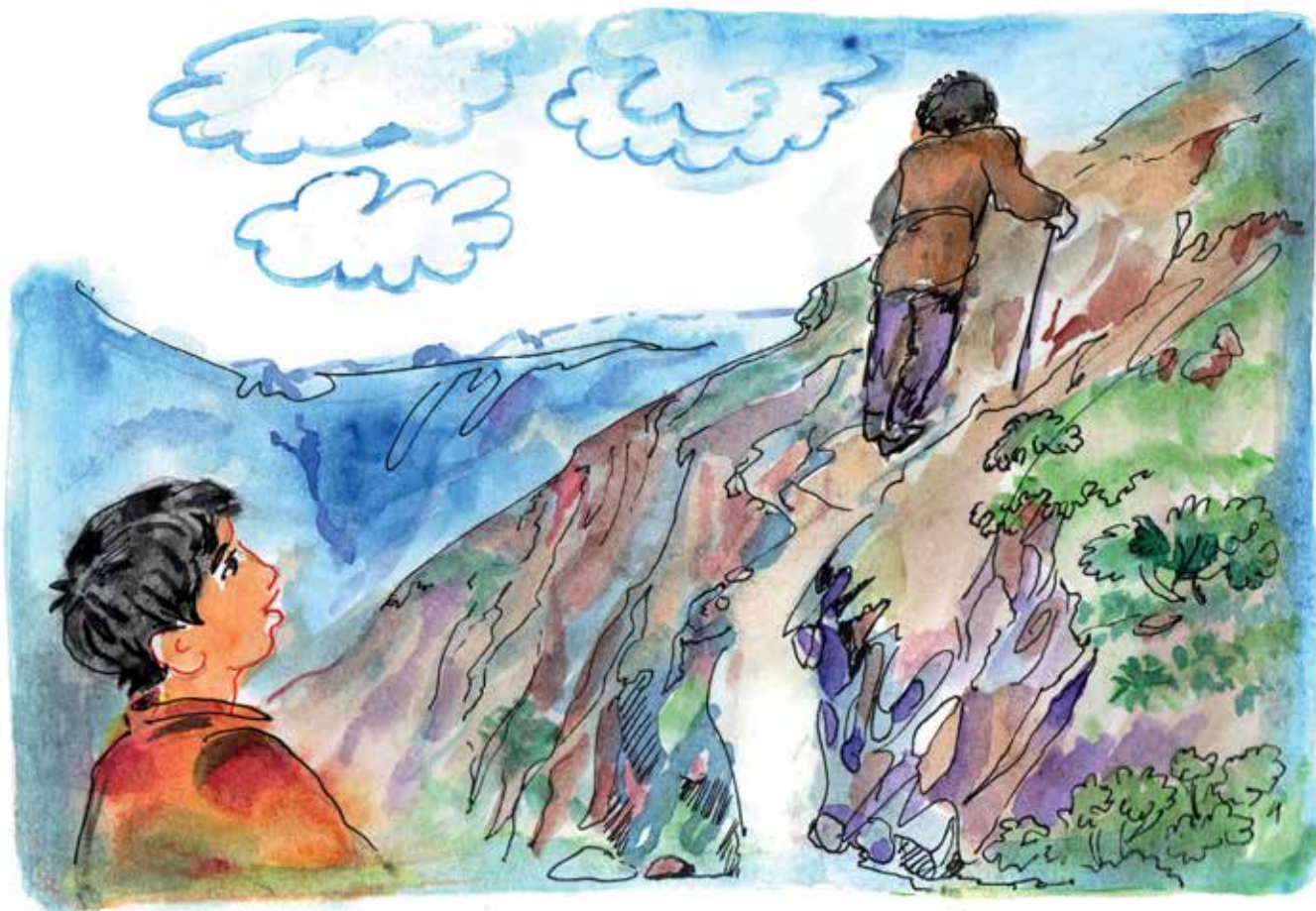

Къуд пад гъарай-эвер я –
 Тергда уьмуър геренди.
 Каша кузвай гуьллеяр
 Физва къвудал илигна,
 Яру хъанва луьлеяр.
 ШейтІандал тІуб илисна,
 Зи бубани женгина
 Ава гъа и чилерал.
 Чир жеч адаз зун ина –
 Къун тавурди гъилерал...
 – Вуч кас я, вуч кІанзава? –
 Майор къвезва вилик зи.
 Ина чили ванзава,
 Зурзазва ам кІвачик зи.
 Ина жегъил чан вавай
 ЦІун гуьллейри къакъудда.
 Ажал галай къван цавай
 Атана къил галудда...
 Зи буба туш рахайди,
 Майордив ам агакънач.
 Рахазва къвед лагаъйди:
 – Вавни вучиз яракъ гвач?
 Дяве ахътин затІ я гъа,

Ягъун, къиникъ пеше тир.
 Эгер яракъ гвачтІа вав,
 Гуьлле твада рикІе ви.
 Килиг, ина къвазва хар
 Къуркъушумдин, гуьлдандин,
 Хер хъайила, жедач тІар,
 Амма хайи Ватандин
 Чилел алай верхи тар
 Гъиле турла душмандин,
 Эхиз тежер тІал жеда.
 Агъ, вуж тиртІа адан тІвар?.. –
 Страшина хияллу
 Я тІварар къаз аскеррин.
 Зи гъилерай тІарам чІул
 Ахъа хъана къенеррин.
 Сивяйни тІвар акъатна
 Зи играми бубадин.
 Чилерик къал акатна,
 Цавар къуна гумади.
 Страшина хъуьрена:
 – Дуъз лагъана тІвар вуна,
 Ахлад, тадиз хъфена
 АкІур верхи тар вуна

КІвалин вилик, я багъда.
Им инсафсуз дяве я
Кьулухъди рехъ тажагъдай,
Чанни гудай вяде я.
Ви бубади верхи тар
Алай тепе кьунва кье,
Ви бубади вичин тІвар
Тарихдани тунва кье...
...Эхиримжи гуьллени
Хъфена зи япувай –
ЦІай кваз яру луьледин.
Гьамга хъана цавукай.
Яргъалай зи патав кьван
Агакьзавай тепедал
Къвезва акваз-акваз чан.
Верхи тарар жергеда
Акъвазнава пеш алай,
Абурун юкьва инсанни
Ава чина хвеш авай
– Ам вун яни, хтул зи? –
(Якьин им зи буба я)
КъатІанач зи акьулди
Хабар кьун: – Гьи чка я?)
– Буба, буба ам зун я, –
Гьарайна за жедайвал,
Вири чилер кьарсурна,

Бубадиз ван къведайвал.
– Чизва, бала!
ЧІухи хьухъ
Хва яз тІварцІиз кутугай!
Лап дагълар хьиз, рехи хьухъ!
Ферсуз йикъар татугай
Къвез гьахъайтІа кІвачера,
Верхи тарар жагъурна,
Зи тІвар кьуна эвера.
Буба даим гьазур я...
Зи фикирда туна вич,
Даим сагъ тир суьрет яз,
Верхи тарай кьуна вич,
Чилин намус, гьейрат яз,
Буба яргъаз хъфена
Вилер агакь тийидай,
Гьич садрани элкъвена
Хквез алакь тийидай...
Малум тушир тепедал
Малум тушир аскерди –
Рагъ эцифай гуьнедал,
Къилихъ къуьлуьн бегьердин –
Вирибурун жергеда
Чка кьунва вичизни.
Назик – гатун береда,
Дурумлу я хьуьтІуьзни.

БУБАЯРНИ РУХВАЯР

Шеразъим
Мурадѳ

Баркалладиз лайихди са тариф я,
Винел зегъметдин илгъам алайбур.
Маса гаф лугъун гъардаз гъайир я,
Бубайрин рекъел къадам алайбур.
Бубайрин акъул, бубайрин къилих –
Несилризни ам девлет я чѳехи.
Бубайрин намус, бубайрин лайих
Хуьн несилриз гъурмет я чѳехи.
Баркалладин рехъ, зегъметар чѳугур,
Бубайрин кѳвачер феи рекъер я.
Регъятвиляйни азиат акур,
Женгера Ватан хвейи рекъер я.
Намус къилеваз, жумартвал гъиле,
Бубайрин адет къабул авун тир.
Мугъман рекъемаз ам къуна yine,
Мугъман туштѳа ам батѳул авун тир.
Куьне невеяр, несилар патал
Зегъметдин женг яз гъунар къалурна.
Рекъеваз фида, рекъеваз къведа
Чанарни гана бубаяр феи.
Баркаллу рекъиз вафалу жеда,
Баркаллудаказ бубайри хвейи.

Къисмет

Ханбиче Хаметова

Зи твар Рагъим я. Амма вирида мектебда заз Къам лугъузва. Ам зи лаклаб хъанва. Дуъз лагайтла лаклабар чи класда чехи паярал ала. Амма зун зи лаклабдал рази туш. Захъ галаз са суьреда гъихътин суалдиз хъайтлани жаваб гуда ацукънавай Саидаз вирида «профессор» лугъузва. Ам отличник я ацукънавай Сандаз вирида «профессор» лугъузва. Ам отличник я чидач а чирвилел ада мус къачузватла. Гила заз Къам вучиз лугъузватла ахъайин. Накъ чи бахтуни гъана, эхиримжи тарс хъанач. Лезги тарсар гузвай Фазизат муаллим азарлу хъана, чун са сятинин вилик квалериз хъфена. Хтана зун квализ. Квалени бахтунал туш хъана. Квале касни авачир. Им икана жедай кар тир. Экуьнахъ мектебдиз фидайла ихътин бахтлу югъ жеда лагъана за фикирнавачир.

Ракарал аламаз сифтени сифте за портфель зи вил хклан тийир хътин са пипез гадаран. Гила зун жуван къайгъуйрал машгул жеда. Абурни лагайтла захъ гъамиша хъиз са хара хъанвай.

Сифтери-сифте квализ кас хкведалди телевизор кутуна, дивандал ярх хъана. Къаткай чкадал зи рикел «Вахт вацл хъиз акъвазун тийижар затл я, вахтунив къенятдив эгечлун герек я лагъай дахдин несиат рикел хтана. Къарагъна, пакадин тарсар гъазурна кланзавай. Амма ихътин хелвет вахт низ чида мад мус хъжедатла. Бахтуни гъанвай арада вахтни жуван риклиз кландайвал ишлемишун пис кар жедани къван. Тарсарни гъазуриз зун са кубут туш хъи. Икл фикирна, за магнитофон кутуна, япарал

«наушникар» гьалдна ва мад дивандал яргъи хъхъана. РикІ алай макъамри сустарай заз вахт гъикІ фенатІани чир хъанач. Къил хкажайла, заз кІвалин цлал дидеди еке гъарфаралди кхъена алкІурнавай «Режим дня» гафар акуна. Ам и мукъвара зи дневникда математикадин тарсарай заз янавай къведар акурла алкІурнавайди тир: мус къарагъда, мус тарсар гъазурда, мус бадедиз куьмекар гуда ва гъа икІ са виш ве-зифа. Гъарвил хкІурла и «Режимди» зи зегъле тухузвай. Зи дуст Агъмедни гъа зун хътин режимда тунвай.

– Яда, – лагъана заз Агъмеда, – вун акбуллу гада хъиз аквада, ви келледи кІвалахзавачни? Вун а «Режимдин» гъиляй ажуз вучиз хъанва? Са чар я ман цлал алкІурнавай. Жуван нервиар хуьх. КІвализ хтанмазди а чарчин чин пад цахъ элкъуьрна тур. Ваз салм – счет тамам.

– Дидеди гъар нянихъ за гъялнавай примерар, задачаяр ахтармишзава.

– Яда, за ваз гъикъван меслятар къалурун. Ви къили гъич кІвалахзавач, дуст кас. Ви суьредихъ ацукънавай «профессордик» ви гаф акатдани, куь алакъаяр гъихътинбур я?

– Алакъаяр писбур туш. Меслят вуч ятІа лагъ.

– Меслят ихътинди я. А Саид къени гада хъиз аквада, вични отличник я. Вуна адан къвалак «къарпузар кутуна», задачаяр, сочиненияр гъадавай кхъихъ, адан патай къени карни жеда, вазни са футбол къугъвадай вахтни амукъда. Имни ваз къвед лагъай мекслят.

И меслятар заз гъаф бегенмиш хъана. Саидани артух гъуьжетар тийиз зав вичи гъялай задачаяр вугуз хъана. Гъа икІ бегъем са варз къван алатна. Зи дневникда математикадай 4-5 акур дидени гъаф разизвай, югъди кІинтІлаш, футбол къугъваз зунни кефина авай. Амма гъамиша хъиз бахтлу йикъар яргъал фенач. Муаллимди къиметар эцигнавай тетрадар пай хъувурла,

Саидаз «хорошо», гъадавай кхъей заз «отлично» янавай. Саидан чин къе-къифна, амма тарс куътягъ жедалди ада чукънач. КІвализ хкведай рекъе Саида заз лугъуда.

– Рагъим, зун ви вилик батІул я, дуст, вуна зи тахсирдилай гъил къачу.

– Вуч батІул, вуч тахсир, Саид? Зун валай гзаф рази я. Вуна заз гъакъван куъмекар гузва.

– Ваъ, Рагъим, – лагъана Саида.

Ам куъмек туш. Ам зиян я за ваз гайиди. Сифте зазни ам къени кар хъиз акунай, амма нетижада...

– Нетижада, нетижада... ваз заз язавай къиметар гъайиф къвезвани, зун валай гзаф рази я, дидедини заз гъуьнтІ гузвач. Пис низ жезва?

– Ваз жезва, Рагъим, ваз. Вун ми хъиз хкатзава, вуна ви къилив кІвалахиз тазвач. Эхирни, жуван тарсар жува гъазура, мад зи тапан куъмекдал вил жемир.

ИкІ лагъана, «профессор» Саид йигин камаралди, зунни куъчедал туна, хъфена. Заз лагъайтІа Саидикай пис хъел атанвай. Вичелай алакъдай хъсанвал ийиз гъайиф къвезвайдаз на дуст гъикІ лугъуда? Курпашман яз зун кІвализ хтана. Гила вучрай? Задачайрал алгъана къил тІардани? ГъакІан кар я. Заз сифтедлай къастунал кІевивал хас туш. Гзаф фагъум-фикирна пакадин юкъуз зун мад Саид алакъариз алахъна.

– Саид, им види дустъ патал хаинвал жезва.

– Хаинвал за ви паталай задачаяр гъялдайла жезвай. АкІ яргъал фенайтІа вун лезги мисалда лугъудайвал «Гъажидин канаб хъиз» хкатдай. Вахт амаз дуъз рекъел элячІ. Жув зегъмет чІугваз вердишара.

Пис хъел атана заз мад сефер. Килиг садра, отличник я лугъуз ида вич гъикІ къацІал эцигзаватІа аку.

КІвализ хтана, фу тІуьна зун энгел тавуна тарсарихъ ацукъна. Тарихдин тарс заз гъа садра кІелун бес хъана. А

тарсунал зи гъамиша рикI алайди я. Географидайни за фад кьил акъудна. Мад атана метематикадал агакьна. Заз меслят къалурайвал, къастунал кIеви хьуни са куьмекни ганач. Зи къастунин кIевивал маса патахъ элкъвена. За телефондин трубка хкажна мад Саидаз занг яна:

– Мад са сеферда, эхиримжи сеферда зун кIевяй акъуд, дуст. И задача лугъудай зегъримар сакIани гъялиз жезвач.

Чи рахунар яргъал фена. Эхирни Саид мад сеферда заз куьмек гунал рази хъана.

– Де кхьихъ, – лагъана ада. – Им дугъриданни эхиримжи сефер жедайди зун агъунва.

Зун рази хъана. Амма за зак фикирна: «Аниз чун ахпа килигда. Исятда рекьел гъанатIа, за вун мад сефердани алакьарда. Пакадин юкъуз математикадин муаллимди задача гъялайбуру гъилер хкаж лагъайла, зани гъил хкажна.

– Молодец, Рагъим, – лагъана муаллимди, алахъайла жезва гъа вавай. Де, къала тетрадь. За муаллимдив тетрадь вугана, рикIяй дидени баде залай гъикI рази жедатIа лугъуз шадвалзавай. Садлагъана муаллимдин чин чIур хъана. Ада чIуькьни тавуна тетрадь зав вахкана. Вири заз килигиз къвазнавай. Ийир-тийир хъана амукъдай за жуван къам чухваз башламишна.

Тарсарлай къулухъ за Саидавай:

– Ана гъикI хъанай яда, ваз «отлично» заз мад «къвед» вучиз хъана?

– За ваз эсер хъуй лагъана гайи «гъа-пур-чапур» «куьмекдин» гъавурдани вун акьунач. За ваз кар къурдини ваз чир хъанач. Вун къам чухваз амукъна.

И дуьшуьшдилай къулухъ заз классда садани Рагъим хълагъзамач, зи тIвар Къам хъанва. Вучин, жуван къисмет я ман.

Дидедин Талшуругъ

– Я, Селми, – лагъана дидеди, – къе заз дердияр гзаф ава, чан руш. Гъа гила-мад Айханум хала акъатун мумкин я. Къулал буран йигавайди чир хъайтIа, мад ам къарагъ хъийизмайди туш. Вуна адаз «чи къулал алайди буран я» – лугъуз тахъуй.

– Хъурай, чан диде, – жаваб гана Селмиди.

Диде къурак эвичIиз, къецел физквез вичин кардик хъана. Селми лагъайтIа, накъ амаз нинийриз булушкаяр санал цвада лагъана икърар хъанвай юлдаш. Нигерни рикIелай фена, Айханум халадал вил алаз акъвазна. Са акъван вахт алатнач, Айханум хала атана акъатна. Ам ракIарай гъахънамазди Селмиди, тадиз адан вилик экъечIна, лагъана.

– Айханум хала, чи къулал алайди буран туш гъа!

– Туш жеди, чан бала, – лагъана, сивел алай хъвер декъикъада квахъай Айханум хала, элкъвена кIваляй экъечIна. Гъа и арада къецелай хтай дидени кIвализ гъахъзавай. Агъвалатдин гъавурда акъур дидедиз вуч ийидатIа, вуч лугъудатIа чизмачир. Яраб вуч авун лазим тиртIа?

Чуру
Чиж
КЪИСА

Муродо
Сагедо

Экъисай вилер авай чиж,
Рикле вичин кватна кьал-къиж,
Вил яна цавариз кьакъан
Килигна кул-кусдиз аскан.

Чуру чиж тир дамахар гвай,
Гъужеткар тир кьуршахар гвай.
Амма югъ тир сумра чуру,
Чамарзавай векъи гару.

Пашман хъана чи чуру чиж:
Нел хъуредат, хуз гурай низ?
Нихъ галаз кьан юкьарар,
Къалуриз тере амалар?

Хкаж хъана чиж цаварал,
Жагъурна булут аваран.
Ам булутдихъ галукъна,
Хкадар жез алукуна.

«Гвайбур аби бубухар,
Алайбур цин алухар,
Вуч я макьсад крарин,
Вуж я мешреб цаварин?»

Дамахзавва куьне квел,
Яд кІватІзава лугьуз, цел.
Гъизва лугьуз чан куьне
Течиз пунни-кІан куьне.

Алцуариз авамар,
Къундармаяр тамамар.
Килиг, чешне я зун квез,
ЯкІуз фидай я зун мез.

Агъу ава мизмизда
Гъам чуьлда, гъам гъавизда,
Виринра зун пачагъ я,
За кІасайди начагъ я».

Рахазва чІиж, рахазва,
КІуф булутра акъазва.
Гаф сивемаз къегьал нуькІ
Пайда хъана, куьн килиг.

Фурсар гвай чІиж перт хъана,
НуькІ пайда хъун дерт хъана.
Хкадарна къилихъди
Аватна ам чинихъди.

Аватна ам ичинал,
Ни иличда гичинар?
Агакъайди нуькІ хъана,
Аквасмач чІиж, гъикІ хъана?

Гъиниз фена дамахчи,
Эсер тахъай лагълагъчи?
Ава нуькІрен руфуна,
Ни авурай лугьунар?

Дамах гвачир булутар,
Марфар кІватІдай алатар.
Килигзава хъвер ийиз,
Цаваралла звер ийиз.

Багъларални никІерал,
Цуькверални векъерал
Чарчар хъана къведайбур,
Берекатар хуьдайбур.

Чарадан

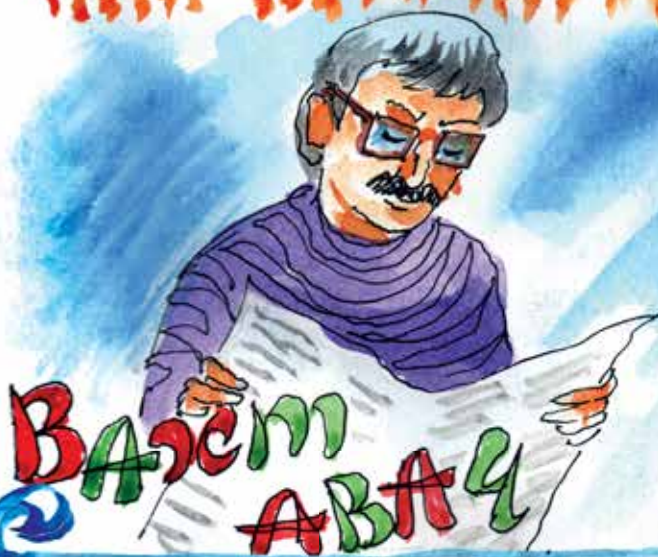
Тичче

Жва

– Диде, – лугъзва Мурада, – ваз зун гзаф кІандани, я тахъайтІа дах?

– Вун, я хва, жуван багъри велед кІан тахъана заз чарадан хва гзаф кІан жедани?

– Диде, зи буба ваз чарадан хва хъай-ила зунни вун мукъвабур гъикІ хъана?

Вазет Авач

Тарсариз геж хъана, ктабар авай чантани гвачиз, теспача яз классдиз гъахъай Мурада муаллимдиз лагъана:

– Малим, зи кьил тІазва, завай тарсара ацукъиз жедач.

– Медпунктуниз алад, Къафлан духтурди ваз са кьилин дарман гурай.

– Заз вахт авач, тади ква чан малим, чун рекъеллайбур я. Дидеди тадиз фена, кьил тІазва лагъана хъша лагъайди я, чун агъа хуъруыз бадедал кьил чІугваз физва.

ГЪАР ЗАТЛУНИЗ ЯД ГЕРЕК Я

– Я буба, вуна памидурар цанвай чкадиз вучиз яд гузва? – хабар къазва пуд йис хъанвай Керима вичин члехи бубадивай.

– ГьикI вучиз, зи хтул, ваз чизвачни члехи хъун патал памидурриз, афнийриз, гьакI амай вири майвайризни яд гун лазим я. ТахьайтIа, абур къурада. Гъавурда акъунани, хтул?

– Гила заз чир хъана, буба.

И югъ алатна. Пакадин юкъуз кимелай хтай Семедаз вичин хтул, кIвачер це туна, хуьлен къерехдал ацукънаваз аквада.

– Я Керим, вуна це туна цIийи туфлияр вучиз къежирзава?

– Я буба, бес члехи хъун патал гъар са затлуниз яд гун лазим я лагъайди вун туширни? Заз и туфлияр дарзава. Заз гъабурни, яд гана, члехи ийиз кIанзава.

Къез чидани?

Алатай юкъван девирда чичек гзаф багъа, къит майва яз хъана. Ам вири азаррин дарман яз гъисабзавай. Гъавилляй адан къиметлувални вине тир. Тарих келайла, лап къетлен делилар дуьшуьш жеда. Месела, 1250-йисуз французри сарацинвийривай есирда гъатнавай чпин аскерар чичекрихъ вахчуз хъана. Са аскер муьжуьд къил чичекдихъ.

А вахтара чичек астрономия чирдай алатни тир. Муаллимди чичек къве патал атудай. Гъар са къат атлай патай акъудиз, къалурдай: ингъе, гъа ихътин къатаричи чилни элкъурна къунва.

КИЦІЕРИЗ ГУМБЕТАР

Са сеферда Бухарест шегьерда аламатдин дуьшуьш хъана. Маларин азарханадиз машиндик акатай са киці гъана. Духтурри адан кІвач жунадалди кутІунна, ам кІвализ ахъай хъууна.

Маларин азархана шегьердин къерехда авай.

Гуьгъуьнин юкъуз ина духтурриз чпи накъ ахъай авур киці акуна. ада вичихъ галаз са маса киціни гъанвай. КилигайтІа, а киціин кьулухъ кІвачерикай сад ханва. Хирургри тади гъалда ам операция авуна.

Дуьньядин са бязи шегьерра киціериз гуьмбетар эцигнавайди чидани квез? Ахътин гуьмбетри-кай сад Ленинградда академик Павлован тІварунихъ галай физиологиядин институтдин вилик ква. А гуьмбетди илим ва медицина вилик финин рекъе киціерин лайхлувилер къейд ийизва.

Парижда, дагълара живедин маргъалдик акатай 40 кас къутармишай киціиз гуьмбет эцигнава.

Италиядин са шегьерда Берная лаб алай киціизни гуьмбет эигнава. Ам гзаф йисара, гъар нязиз ракъун рекъин станциядал къвез хъана. Адан къаст дяведа авай вичин иеси къаршиламишун тир. Амма иеси дяведа телеф хъанвай.

Са киціин гуьмбет Америкадани ава. Ада кузвай кІвалай таза аял къутармишна.

Къиметлу Несигъатар

1. Тахсирдилай гъил къахчун тІалабдайла, вилериз килигиз рахух.

2. Куь рикІ ацукъай шиирар гъамиша хуралай чира.

3. Багъри ксарин мурадрикай ягъанатар ийи-мир.

4. Жезмай къван нзаф кІела, кІелуни ви зигъин, къатІунар артухарда.

5. Телевизор хъсан затІ ятІани, адан лукІ жемир. Яр-дустунихъ, къуни-къунцидихъ галаз алакъаяр къиметлу я.

6. Гъи жуьредин куьмек вавай къвалав гвайбуруз гуз жедатІани гъайиф къвемир, бубайрин мисалда «хъсанвал авуна гъуьлуьз гадра» лугъузва.

7. Чара амай къван гагъди бурж къамир, буржари инсандин мефтІериз гуж гуда.

8. РикІел атай, рикІиз кІан хъайи къван вири крар ийиз алахъмир.

9. Виликамаз фагъум-фикир авуна планламышай крар къилиз акъудиз регъяи жеда.

10. Жувай акъатай гъалатІ бедбахтвал хъиз къобулмир, гъалатІрини тежриба артухарзава.

Имуча-муча?

Цив-цивалдай кьавалар,
Хъипи туйкдин кавалар,
Гъар югъ мелни сувар я,
Къвал дидедин лувар я.

Хкетрик квай чи дуст, юлдаш,
Таралай чаз гуда машмаш,
Авадар жез къекъведайди,
Вуж хъурай ам?..

Клас яна нез тежер емиш,
Дуст я чайдин, шекердин.
Къенятдал тлуьн къведа къимиш
Къизилдин тан пенкердин.

Сумаварар, чайданар
Авай къвалин чан я ам.
Къватдаи хзан, мугъманар
Верци, лацу тан я ам.

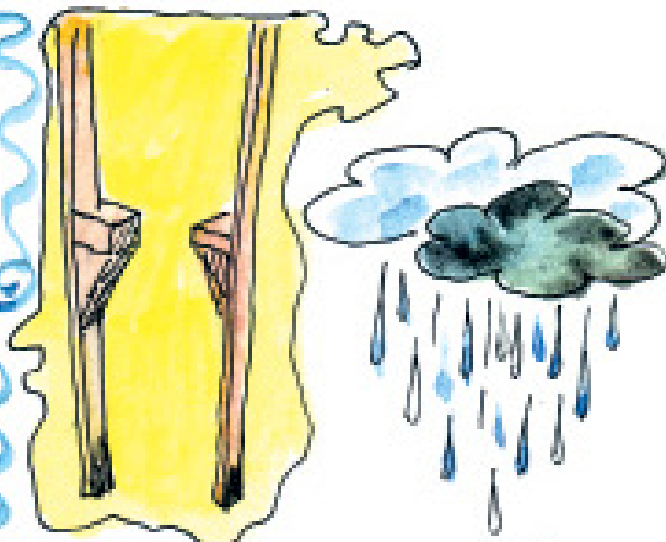
Мес-къуьж абуруз герек туш,
Йиф акъудда лашарал.
Гъам диши, гъам эркек къуш,
Уртах къвални демек къуш.

Чулав ваха пешерални цуькверал
Рат кутуна,
Лацу ваха а ратралай якъутар
КъватI хъувуна.

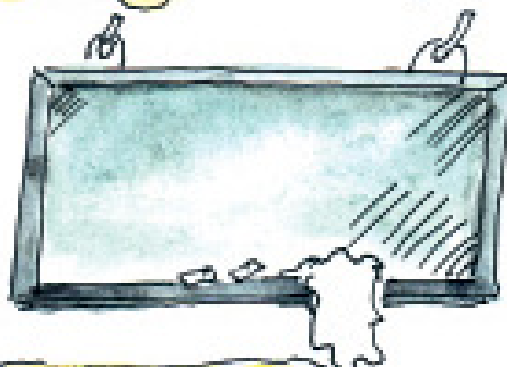

Я батІриш туш, я калуш,
Чекмени туш, шалам туш,
Я балкІан туш, я лам туш,
Къве кІир галай шувакъар,
КІвач тухудай улакъар.

Шехъдай затІ я ван алаз,
Накъварикай селлерда.
Зарбдиз къведа, чан алаз,
Кеспи къатІда лежбердин.

Рамкадава – шикил туш,
Къилин затІ я мектебда.
Чулав чинал лацу гъал
Чугун адан метлеб я.

Щегърез бацІи, хпез кІел,
Лагъ, низ барцІак гъала я?
Фагъумна хъизлагъ эвел,
Калин бала? .... я.

Руг я адан фуни къафун
Тубналди тух жедач руфун.

Хъвер багъишдай цавай гуъзел,
Къизилдин чІар алай гуъзел
Саймишдач кифер ада,
Негъзава йифер ада
Зардин чул, хур галчІур,
Мез чхел – ядай хъел.

Къве Хуьруьн Гьуьжет

Арбен
Къардош

КІ. Хуьрни М. хуьр са вацІун къве къерехда, сад садан къаншарда экІя хъанвай хуьрер я. Абурун арада датІана гьуьжетар физва: гьи хуьряй гзаф шаирар, алимар, къегьал рухва-яр акъатнаватІа лугьуз, гьи хуьруь гзаф келемар цанатІа ва ни багъаз ва хийирлудаказ ганатІа лугьуз.

Эхирни и гьуьжетрикай ибурун рикІ яда. Маса рекъай гьуьжетна кІанда лугьуда хуьрерин агъсакъал-ри. Са фикирдал къведач.

ГьикІ ятІани райондин центрдай хъфизвай автобусда къве хуьруьн почтальонар жеда. Аквада ибурукай садаз: муькуьдан чанта саки ичІи я, авайди къвед-пуд «Лезги газет» я. Ада вичин чантадиз вил яна: ана газетрилай гьейри сагъ са хара «Кард»

журналар ава. И почтальонди автобусда авай инсанрихъ элкъвена лугьуда:

– Яраб и къанни сад лагъай асирда «Кард» журнал кІел тийизвай хуьрерни авайди я жал? – амалдирвилералди муькуь почтальондин чанта къалурда.

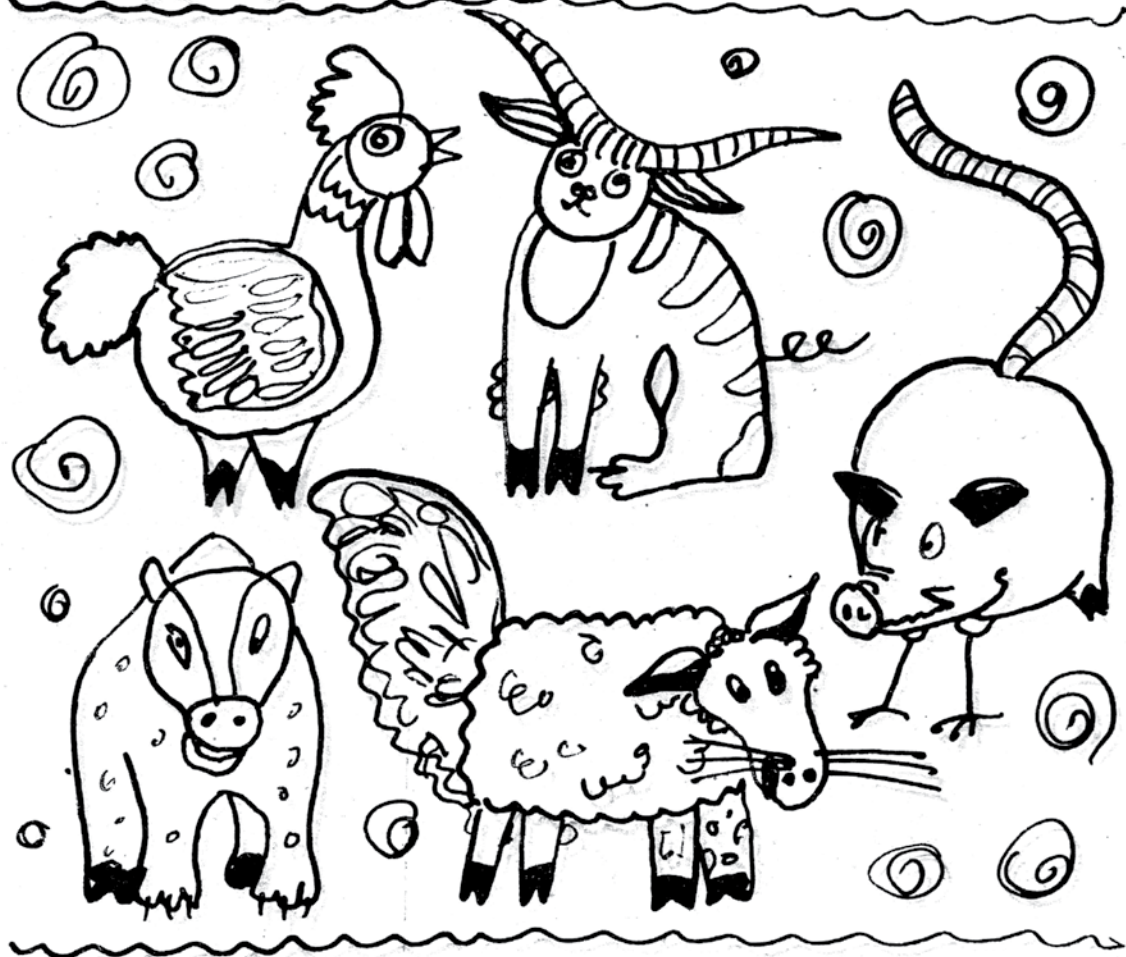
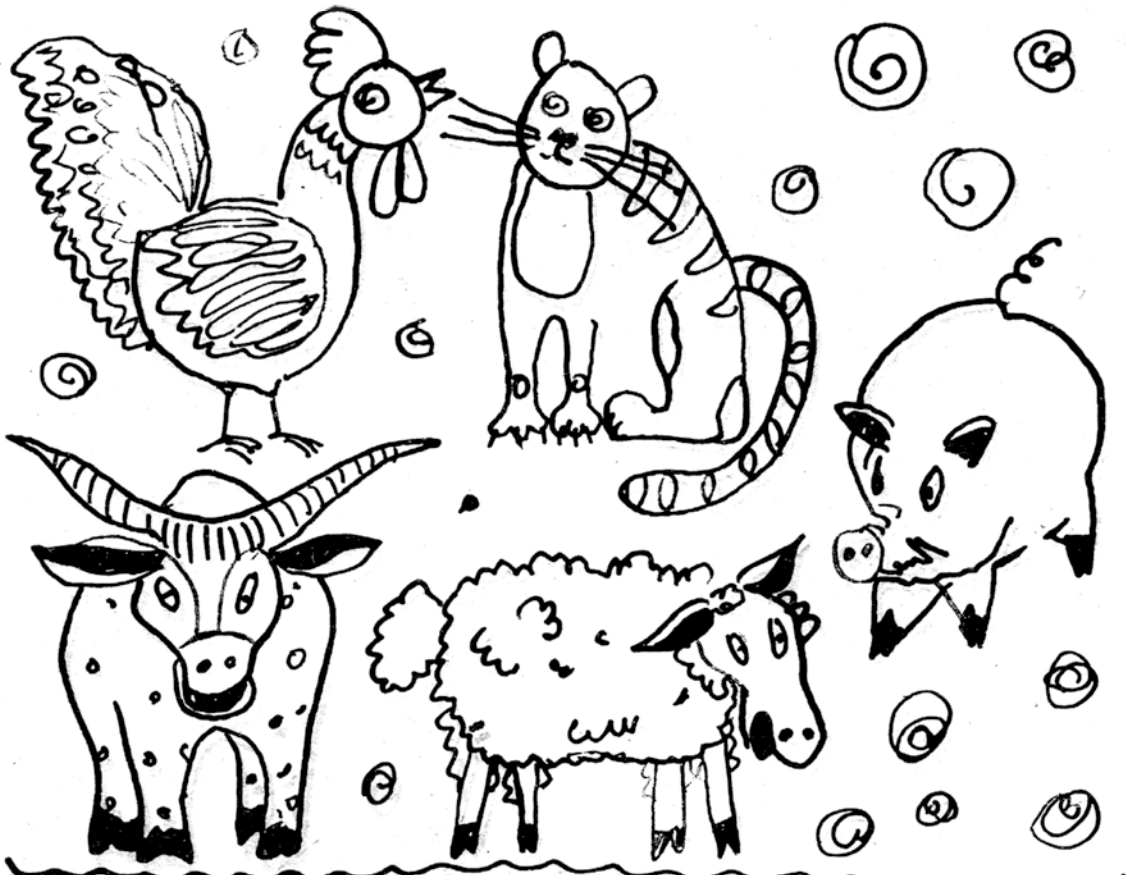
АхпавучхъанатІа чидани? «Кард» кхьин тийизвай хуьруьн чІехибуру алудда почтальон кІвалахдилаь. Вучиз? Чпиз «Кард» журнал авайдикай хабар ганач лугьуз. Кхъена вирида «Кард» журнал.

ГъвечІибуруни, чІехибуруни.

Гила къве хуьруьни ни «Кард» журнал гзаф кхьидатІа лугьуз гьуьжетарзава, лугьуда.

Художникди вуч гьалат! ахъайна?

Соколёнок

ISSN 0206-7978

Кард

2/2020

март – апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)

А. Кардаш

А. Исмаилов (зам. гл. редактора)

З. Кафланов

К. Акимов

Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

Художник обложки К. Папузова

Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,56.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 26.03.2020 г.

Тираж 454 экз.

Заказ № 528.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная